

ПРАКТИЧНА ЦИВІЛІСТИКА

УДК 347.454:338.46

DOI <https://doi.org/10.32837/chc.v0i43.442>

Кривенко Юлія Василівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0001-7506-0786

Спасова Катерина Іванівна,

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0002-8126-2306

УКЛАДАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ

Постановка проблеми. У сучасних умовах ринкової економіки активізується взаємодія суб'єктів цивільного права. Їх участь у цивільному обігу здійснюється з урахуванням економічних потреб та з метою покращення власного добробуту. Фізичні особи можуть відчувати потребу у виготовленні, обробці або переробці (ст. 837 Цивільного кодексу України) різних речей, які не в змозі зробити самостійно через відсутність необхідних спеціальних знань та вмінь. Не варто забувати і про потреби юридичних осіб у виконанні проектних та пошукових робіт, будівельних робіт, здійсненні технічного обслуговування і ремонту автотранспортних засобів тощо [1].

Слід зазначити, що через постійну потребу суб'єктів цивільного права у виконанні робіт ці правовідносини є досить поширеними в цивільному обігу.

Однак із переходом до ринкової економіки виникла ситуація, відповідно до якої з'явилася необхідність погодити досягнення науки цивільного права та норми законодавства щодо підрядних відносин. Розвиток наукової думки повинен відповідати розвитку законодавства і судової практики. Слід зазначити, що детальні дослідження були проведені в умовах планової економіки, коли виробничий процес та обмін продуктами праці здійснювалися відповідно до директив державних органів.

Підрядні відносини детально врегульовані законодавством, зокрема гл. 61 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1], а також

гл. 33 Господарського кодексу України [2] і Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Загальних умов укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві» від 1 серпня 2005 р. № 668 [3]. Зважаючи на те, що регламентація окремих видів договору підряду характеризується власною специфікою, вони мають необхідну правову базу, попередньо визначену єдиною для всіх підрядних відносин ознакою, спрямованою на виконання робіт із метою досягнення певного результату.

Стан дослідження теми. На сучасному етапі окремі питання щодо договору підряду досліджуються вітчизняними вченими у сфері цивільного та господарського права. До аналізу проблем зверталися А.Б. Гриняк [4; 5], І.С. Лукасевич-Крутник [6], Н.С. Кузнецова [7]. Однак деякі питання щодо укладання та виконання договору підряду залишаються не досить дослідженими.

Аналіз судової практики дозволяє визначити низку помилок, яких припускаються під час укладання та реалізації договору підряду: ототожнення робіт і послуг; невизначення належним чином предмета договору; відсутність механізму прийому-передачі робіт та підписання акта прийому-передачі. Своєю чергою А.Г. Молчанов наводить більш розширений перелік помилок під час укладання договору підряду [8].

Об'єктом дослідження є відносини, що виникають під час виконання робіт за договором підряду.

Предметом дослідження виступають норми права, які регулюють договір підряду, практика їх

застосування, теоретичні питання підрядних відносин, низка яких є дискусійними.

Слід зазначити, що змінюється цивільне законодавство, яке регулює підрядні відносини. Нормативна база договору підряду потребує вдосконалення. Потрібні подальші детальні опрацювання та узагальнення нормативно-правових і підзаконних актів, упорядкування їхніх елементів. **Метою** таких розробок повинно стати об'єднання розрізненого масиву юридичної інформації за договором підряду та кодифікація, уніфікація понятійного апарата.

На жаль, на практиці ще зустрічаються випадки неоднозначного застосування законодавства під час укладання та реалізації договору підряду, спричинені недостатніми знаннями або неправильним тлумаченням окремих норм. Законодавство, що регулює підрядні відносини, має бути правильно витлумачено з метою грамотного, а, отже, ефективного застосування. Це означає, що і сторони договору повинні діяти в межах приписів закону, і судові органи зобов'язані максимально точно тлумачити норми під час винесення рішень для захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання:

- проаналізувати результати наявних наукових досліджень і нормативні акти, які регулюють підрядні відносини;
- визначити проблемні питання під час укладання та реалізації договору підряду.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Під час викладу матеріалу дослідження насамперед слід звернутися до визначення ключового поняття «підряд». Підряд – це сукупність дій або здійснення діяльності, безпосередньо спрямованої на досягнення сторонами матеріальних результатів, відображених у речах, за допомогою створення, переробки, ремонту тощо.

Уперше визначення договору підряду було сформульовано у ст. 1737 Зводу законів цивільних. Так, договором підряду або поставки визнавався «договір, відповідно до якого одна зі сторін договору приймає на себе зобов'язання виконати за рахунок своїх коштів дії або поставити певного роду речі, а інша, на користь якої це робиться, вчинити за те грошовий платіж» («договор, по силе которого одна из вступающих в оный сторона принимает на себя обязательства исполнить своим иждивением предприятие или поставит известного рода вещи, а другая, в пользу

коей сие производится, учинить за то денежный платеж») [9].

На момент зародження нормативного регулювання підрядних відносин предмет договору підряду законодавцем чітко не визначався. Від особистого найму його відрізняла націленість на кінцевий результат виконуваних робіт, певна самостійність підрядника у виборі способу і порядку виконання прийнятих зобов'язань, а також відсутність необхідності особистого виконання робіт за договором. Підрядні відносини не можна визнати досить розвиненими, а їх нормативне регулювання – завершеним, оскільки виконання різних робіт у багатьох випадках здійснювалося з використанням механізму особистого найму, а не підряду.

Із цього приводу Г.Ф. Шершеневич зазначав, що «договір підряду породжує великі сумніви в разі з'ясування його природи, бо в розумінні його виявляється розбіжність як у теорії, так і в законодавстві» [10].

Істотною ознакою підряду, яка відрізняє його від особистого найму, Д.І. Мейер називав те, що підрядник виконує роботи не самостійно, а силами залучених третіх осіб. «Найманий підрядник той, що не зобов'язується сам виконувати роботу, а робота буде проведена через посередництво інших осіб. Тож робота самого підрядника, звісно, не та, що визначається за договором підряду, а становить лише посередництво між особою, яка уклала договір, і робітниками, які виконують роботу» [11, с. 295].

Розвиток договору підряду пов'язаний із прийняттям Цивільного кодексу УРСР у 1922 р., гл. VII якого була повністю присвячена регулюванню підрядних відносин. Норми статей гл. VII переважно носили імперативний характер [12].

ЦК УРСР 1964 р. мав схоже визначення підряду, але більш ширше за змістом. Підряд став регулюватися нормами двох глав: гл. 28 «Підряд», яка регулювала відносини між замовником і підрядником, та гл. 29 «Підряд на капітальне будівництво» [12].

Для сучасного етапу характерний розвиток гібридних форм підрядних відносин, які сприяють успішному економічному розвитку та набувають поступового поширення і подальшого розуміння питань щодо структури договору підряду, істотних умов та їх узгодження, докладного опису змісту робіт.

Договір підряду – приклад цивільно-правового договору, де приватноправове регулювання поєднується з публічно-правовим.

Згідно зі ст. 837 ЦК України «за договором підряду одна сторона (підрядник) зобов'язу-

ється на свій ризик виконати певну роботу за завданням іншої сторони (замовника), а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу» [1].

У такому разі слід відзначити, що договір підряду виступає в якості договірної типу, який у собі об'єднав низку видових конструкцій [13]. До окремих видів цього договору застосовуються загальні положення про підряд (гл. 61 ЦК України), якщо інше не встановлено правилами ЦК України щодо видів договору підряду.

Договір підряду передбачає: а) узгодження індивідуального замовлення; б) процес виконання роботи за індивідуальним замовленням; в) здавання конкретного (індивідуально визначеного) результату, тому моменти укладення та виконання такого договору ніколи не збігаються [14].

На перший погляд структура договору підряду здається простою, а відносини, що виникають між підрядником і замовником, – елементарними.

Підрядні відносини передбачають виконання замовлення підрядником на умовах замовника за плату за домовленістю сторін. Предмет договору підряду в загальному розумінні – результат роботи. Якщо брати окремі різновиди договору, то предметом можуть виступати:

- 1) побутові, особисті потреби фізичних осіб;
- 2) об'єкти будівництва;
- 3) проєктно-пошукові роботи;
- 4) підряд для державних потреб.

Останній варіант зумовлений, імовірно, особливою статусу замовника, процедурою укладення договору і його реалізацією, нюансами відповідальності. Сторони договору підряду – замовник і підрядник. У системі держконтрактів замовлення робить єдиний замовник, а виконання стосується вже тих, на користь кого виконуються підрядні роботи.

Істотними умовами для договору підряду є предмет договору та строк виконання робіт.

Предметом договору підряду, відповідно до комплексного аналізу ст. 837 ЦК України, є робота та її результат, що підтверджується судовою практикою.

Таким чином, щоб узгодити умову щодо предмета договору, необхідно вказати зміст, обсяг і результат виконаної роботи. Що це означає? Це означає, по-перше, що сторонам необхідно визначити, яка саме робота підлягає виконанню за договором підряду, тобто які дії в межах цієї роботи повинен здійснити підрядник (визначення змісту робіт).

По-друге, необхідно встановити кількісний показник дій, які має виконати підрядник, та

їх результат, тобто в якій кількості повинні бути виконані відповідні дії підрядником для досягнення необхідного результату (визначення обсягу роботи).

По-третє, сторонам, якщо це можливо, необхідно визначити назву і характеристики результату роботи, тобто конкретизувати, що в кінцевому підсумку підрядник повинен передати замовнику (визначення результату робіт).

Визначаючи зміст робіт, згідно зі ст. 837 ЦК України, їх за договором підряду поділяють на:

- виготовлення речей;
- переробку (обробку) речей;
- виконання іншої роботи, яка має матеріалізований (матеріально виражений) результат, що передається замовнику.

Дуже важливо зміст робіт у договорі описувати докладно, щоб із тексту договору можна було зробити висновок про доручену роботу підряднику. Для цього сторонам у договорі необхідно вказати точно найменування робіт, які буде виконувати підрядник. У разі, якщо зміст робіт носить загальний характер і включає в себе різні види робіт, то в тексті договору слід визначити конкретний склад робіт, що підлягають виконанню. Наприклад, роботи з ремонту квартири – це узагальнена назва комплексу різних видів робіт. З огляду на це у тексті договору слід перерахувати всі види робіт, які підлягають виконанню (вирівнювання стін, проведення електрики, встановлення дверей тощо).

Необхідно звернути увагу на те, що конкретний перелік робіт може бути вказаний як у самому договорі, так і в окремому додатку до нього (у технічному завданні, кошторисі, технічній документації тощо) за умови, що в цих додатках буде посилання на сам договір підряду.

В разі укладення договору підряду на обробку речі рекомендується описати цю річ у договорі якомога детальніше (наприклад, вказавши заводський номер виробника). Конкретизація необхідна для належного визначення змісту роботи, а також для того, щоб під час прийняття результату робіт після їх закінчення замовник міг ідентифікувати оброблену річ підрядником, тобто належним чином переконатися, що роботи були проведені щодо саме тієї речі, яку він передав підряднику відповідно до умов договору.

Обсяг робіт так само, як і зміст, дозволяє загально визначити предмет договору підряду й узгоджується сторонами як істотна умова договору.

Узгодження обсягу робіт, як правило, здійснюється в додатках до договору (різних кошторисах, технічній документації, календарних пла-

нах тощо), але іноді сторони узгоджують його і в самому тексті договору, що цілком допустимо, проте не завжди зручно.

Згідно зі ст. 837 ЦК України обов'язковою умовою договору підряду є передавання замовнику підрядником результату виконаної ним роботи. Виходячи з цього, результат роботи фактично визнається складником предмета договору підряду і підлягає погодженню сторонами разом зі змістом та обсягом роботи, що підтверджується і судовою практикою.

Строк виконання робіт – це період, упродовж якого підрядник зобов'язаний виконати роботу. Умова про строк також є істотною умовою договору підряду, щодо якої сторони повинні обов'язково дійти згоди, в інакшому випадку договір може бути визнаний недійсним.

Цивільний кодекс передбачає кілька строків, що вказуються у договорі підряду:

1. Початок виконання робіт.
2. Закінчення виконання робіт.
3. Строк закінчення окремих етапів робіт.

Для належних умов про строк виконання робіт сторонам необхідно і достатньо, по-перше, вказати початковий та кінцевий строк виконання робіт. Проміжні строки вказуються за бажанням сторін (зазвичай це необхідно, коли роботи виконуються в кілька етапів). По-друге, строки, узгоджені сторонами у договорі, необхідно вказувати відповідно до норм ст. 846 ЦК України.

Про це часто багато хто забуває, внаслідок чого умова про строки стає нікчемною, підставляє під удар договір загалом (ризик визнання його недійсним, з огляду на неузгодження сторонами істотних умов).

Обов'язково зазначаються початкові та кінцеві строки, відсутність або неясність умови щодо них означає, що договір не укладений. Пропонується прописувати і проміжні строки, присвячені етапам робіт. Законодавець передбачає відповідальність за порушення будь-якого зі строків,

якщо інше не прописано в нормативних актах або договорі. Пропуск строку – одна з ситуацій, коли виникає обов'язок сплатити неустойку за договором підряду. За наявності обставин, які не можна було передбачити, строк можуть продовжити за домовленістю сторін.

Межі строків можуть визначатися датами, тривалістю проміжків часу або подіями, залежно від того, як домовляться сторони. Враховуючи специфіку договору підряду, варто зазначити, що в ньому може бути вказаний додатковий строк на випадок, коли необхідно буде використати додатковий ресурс або зусилля для виконання договору.

Наприклад, неузгодженість умов означає не тільки їх відсутність, а й незрозуміле або неповне формулювання умов. Найбільш суворе ставлення – до будівельного підряду, тут суди перевіряють наявність всієї супутньої документації та її відповідність нормативним актам.

Із іншими видами підряду визначення предмета відбувається набагато простіше, достатньо опису, креслення і найменування. Державні замовлення формуються відповідно до державних норм, навіть якщо вони носять рекомендаційний характер.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що під час узгодження предмета договору підряду необхідно завжди враховувати, що сама наявність і характер результату роботи є критеріями, які відрізняють договір підряду від інших видів договорів. Для уникнення цього не рекомендується ігнорувати умову про узгодження результату робіт. Слід зазначити, що кінцевою метою договору підряду завжди є цілком конкретний результат робіт. У зв'язку з цим робота за договором підряду повинна мати матеріалізований результат, який підлягає передаванню замовникові.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.
3. Про затвердження загальних умов укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2005 р. № 668. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/668-2005-%D0%BF#Text>.
4. Гриняк А.Б. Особливості розмежування договорів підряду і договорів із надання послуг. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 4. С. 18–20.
5. Гриняк А.Б. Особливості правового регулювання відносин за договорами підряду : монографія. Київ : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН, 2011. 320 с.
6. Лукасевич-Крутник І.С. Договір підряду на проведення проєктних та пошукових робіт : монографія. Тернопіль : ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2012. 179 с.
7. Кузнецова Н.С. Подрядные договоры в инвестиционной деятельности в строительстве. Киев : Научная мысль, 1993. 159 с.
8. Молчанов А.Г. Договір підряду в господарській сфері: типові помилки. URL: <https://biz.ligazakon.net/person/1407>.

9. Юшкевич С.П. Договор строительного подряда. Москва : Ось-89, 2009. 554 с.
10. Шершеневич Г.Ф. Избранное. Т. 5: Учебник русского гражданского права / Вступ. слово, сост.: П.В. Крашенинников. Москва : Статут, 2017. URL: http://www.consultant.ru/edu/student/download_books/book/shershenevich_gf_izbrannoe_t5.
11. Мейер Д.И. Русское гражданское право. Москва : Статут, 2002. 390 с.
12. Цивільний кодекс УРСР. URL: https://yurist-online.org/laws/codes/ex/civilnyi_kodeks_usrr_1922.pdf.
13. Абрамова Е.Н., Аверченко Н.Н., Байгушева Ю.В. Гражданское право : учебник. URL: https://www.studmed.ru/abramova-en-averchenko-nn-baygusheva-yuv-grazhdanskoe-pravo-uchebnik_a8275960cbe.html.
14. Чваненко Д.А. Правовая судьба договора подряда. *ЭЖ-Юрист*. 2011. № 40. С. 9–14.

**Кривенко Юлія Василівна, Спасова Катерина Іванівна
УКЛАДАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ**

Стаття присвячено дослідженню окремих питань договору підляду. Автори розглянули низку поглядів учених щодо загальної характеристики договору підляду. Завдяки аналізу нормативно-правових актів, що регулюють підлядні відносини, визначені прогалини, на які слід звернути увагу під час укладання та реалізації договору підляду та які потребують додаткового законодавчого врегулювання. Автори вважають, що дослідження істотних умов договору підляду доцільно розпочати з аналізу предмета, та зазначають, що законодавець не розкриває зміст цього поняття у нормативно-правових актах. У науці також не сформований єдиний підхід до цього питання. Зазначено, що в разі уніфікації підходу до змісту предмета договору підляду учасникам цивільного обігу було б набагато легше розробляти і погоджувати умови, крім того, це нівелювало би ризики визнання таких договорів недійсними на основі неузгодження такої істотної умови, як предмет договору. З'ясовано, що предметом договору підляду можуть виступати побутові, особисті потреби фізичних осіб; об'єкти будівництва; проектно-пошукові роботи; державний підляд.

Автори зазначають: для того щоб договір підляду був взаємовигідним сторонам, необхідно приділити особливу увагу його істотним умовам. Така увага при укладенні договору є запорукою захищеності сторін, а також здатна в майбутньому зменшити ризики невиконання зобов'язань. Здебільшого такі суперечки стосуються оплати виконаних підлядником робіт, претензій замовника щодо якості або термінів виконання робіт. При цьому часто сторони оспорюють істотні умови договору. Як правило, більшість конфліктів між сторонами пов'язана з неузгодженістю істотних умов і визнанням договору недійсним. Наразі сторонам договору підляду для мінімізації ризиків зловживання правом з боку контрагента необхідно дуже ретельно підходити до узгодження умов договору. Зокрема, важливе значення мають істотні умови, оскільки їх відсутність у договорі або некоректне формулювання може зумовити визнання договору недійсним. У статті виявлені проблеми, що виникають під час укладення та виконання договору підляду, та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: підляд, істотні умови, предмет договору підляду, послуги.

**Kryvenko Yuliia, Spasova Kateryna
CONCLUDING AND IMPLEMENTATION OF REFIT CONTRACT**

The article is devoted to the study of certain issues of contract agreement. The authors considered a number of points of view of scientists on the general characteristics of the contract agreement. By analyzing the regulations governing contractual relations, certain gaps that should be taken into account when concluding and performance of the contract agreement and which require additional legislative regulation. The authors determine that the study of the essential terms of the contract agreement should begin with an analysis of the subject and note that the legislator does not disclose the meaning of this concept in normative legal acts. Science also does not have a single approach to this issue. It is noted that in the case of unification of the approach to the content of the subject of the contract to civil parties, it would be much easier to develop and agree on terms, in addition, it would eliminate the risks of invalid on the basis of disagreement of such an essential condition as the subject of the contract. It was found that the subject of the contract may be: household, personal needs of individuals; construction objects; design and survey works; government contract. The authors note that in order for the contract to be mutually beneficial, it is necessary to pay special attention to the essential terms of the contract. Such attention at the conclusion of the contract is a guarantee of protection of the parties, and also is capable to reduce risks of non-fulfillment of obligations in the future. These disputes mainly concern the payment for work performed by the contractor, the customer's claims regarding their quality or deadlines. In this case, the parties often challenge the essential terms of the contract. As a rule, most conflicts between the parties are related to the inconsistency of the essential terms and the invalidation of the contract. Currently, the party of the agreement to the contract to minimize the risk of abuse of rights by the contractor must be very careful to agree on the terms of the contract. Essential conditions are especially important here, as their absence in the contract or incorrect wording may lead to the invalidation of the contract. The article identifies problems that arise during the conclusion and execution of the contract agreement, and suggests ways to solve them.

Key words: contract, essential conditions, subject of the contract agreement, services.